

250 kärleksbrev i garderoben

Matilda Svensson Chowdhury

Texten ingår i:
Andrés Brink Pinto,
Mikael Mery Karlsson
och Irina Schmitt (red.)

Kritiska blickar från marginalen.
Reflektioner i spåren av Jens Rydström

Sid. 73–88

<https://doi.org/10.37852/oblu.155.c210>

Copyright The editors and the authors, 2022.

All texts from this volume are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

All images are all rights reserved, and you must request permission from the copyright owner to use this material.

ISBN 978-91-8039-293-8 (print)

ISBN 978-91-8039-294-5 (electronic)

Boken ges ut med stöd av:

Genusvetenskapliga institutionen, Lunds universitet

Stiftelsen Torsten Amundsons fond, Kungliga Vetenskapsakademien

Matilda Svensson Chowdhury

250 kärleksbrev i garderoben

The telling of a life is a messy business. It comes in many forms, shifting across time and space. Sometimes it is silenced and at other times it speaks volumes.¹

Fram till 1944 var homosexuella handlingar förbjudna enligt svensk lag. Avkriminaliseringen ledde till att homosexualitet istället blev en diagnos – till 1979 ansågs homosexualitet vara en sjukdom.²

Visserligen startades en svensk sektion av danska *Forbundet af 1948*, en sammanslutning för homo- och bisexuella med avsikt att skapa sociala mötesplatser och arbeta samhällsförändrande, i Stockholm redan 1951 och visserligen kom ingenjör Allan Hellman i Lysekil ut som homosexuell för hela svenska folket i artiklar i *Vecko-Journalen* och *Aftontidningen* i februari och mars samma år. Men att inte vara heterosexuell betydde under de svenska 1950- och 60-talen – decennier vilka kantades av homofobi och skandaler som ledde till ett ”hårdnande samhällsklimat” – att leva ett liv i garderoben.³ Det som brukar kallas den sexuella revolutionen var i Sverige de heterosexuellas revolution. Lena Lennerhed skriver att 1960-talet kännetecknades av en ökande sexualliberalism, men att inte en enda person kom ut offentligt som homosexuell under detta årtionde.⁴

Mycket förenklat går det att säga att fram till avkriminaliseringen studeras homosexuella mäns liv i Sverige enklast genom polisrapporter och domstolsprotokoll.⁵ Detta är maktfullkomliga källmaterial i vilka individernas egna ord och upplevelser silats genom lagtexter och de samhällsinstanser som utövade kontrollen. Från tidigt 1950-tal går andra material med tydligare individuella ”röster” att finna både i pressarkiv, och i RFSL:s arkiv. Tillsammans med muntliga och skrivna livsberättelser, med sina specifika metodologiska utmaningar och förtjänster, utgör dessa material klassiska källor för studier av liv som rör sig inom HBTQI-sfären.⁶ Med detta menar jag att det är källor som ofta används och som mycket av den existerande historieskrivningen vilar på. Men det finns såklart även annat material. I föreliggande text funderar jag över en specifik brevsamlings sammanhang och om det historiska garderobslivets personliga och politiska aspekter.

En lesbisk dotter berättar om en död böig pappa

När den amerikanska serietecknaren Alison Bechdels självbiografiska serieroman *Fun Home: A Family Tragicomic* publicerades i juni 2006 fick den stort genomslag.⁷ Den sålde bra och översattes snabbt till andra språk.⁸ På svenska kom den 2009.⁹ År 2019 hade den brittiska dagstidningen *The Guardian* med den på plats 33 på sin lista över 2000-talets dittills 100 viktigaste böcker.¹⁰ Boken har även omarbetats för scen och satts upp som musikal på Broadway. Musikalen spreds internationellt och i Sverige sågs den av drygt 5000 personer på Stockholms stadsteater under 2017.¹¹

Fun Home är en serieroman där text och tecknad bild tillsammans utgör berättelsen. Den beskriver Alisons¹² uppväxt från barndomen i ett hem som på många sätt bröt mot konventionerna på den nordamerikanska landsbygden, till att hon är i tjuogaårsåldern och har genomgått ett sexuellt och ett konstnärligt uppvaknande. Uppväxtbeskrivningen kretsar även kring en annan berättelse. Den om en stor familjehemlighet – hennes pappa Bruce Bechdels garderobshomosexualitet och hans relationer med betydligt yngre män.¹³ Som en direkt konsekvens av att Alison kommit ut

som lesbisk får hon av sin mamma kännedom om pappans dolda sexualitet, och de två berättelserna löper samman. Några månader senare, i juli 1980, avlider Bruce efter att ha blivit påkörd av en lastbil. Ett troligt självmord som dock varken bekräftats eller dementerats.¹⁴

I vetenskapliga artiklar som behandlar *Fun Home* har arkivmaterialets betydande roll i verket lyfts fram.¹⁵ Med syfte att spegla det historiska skeendet tecknar Bechdel av familjefotografier, brev, sidor ur dagstidningar, kartor, domstolsprotokoll, dagboksuppslag och liknande källmaterial. Hennes uppdrag blir detektivens: var kan hon hitta spår av faderns hemliga liv?¹⁶ Var kan hon få syn på det som han så länge höll osynligt?

Fun Home, som i grund och botten handlar om en död människas garderobsliv, är en memoar där det realistiska och likheter med verkligheten har en markant ställning. Bechdel gör anspråk på att berätta en slags sann historia, eller i vart fall ge ett perspektiv på ett historiskt skeende, en önskan hon delar med oss som sysslar med historisk vetenskaplig forskning. I en intervju har Bechdel jämfört sitt arbete med att göra en arkeologisk utgrävning och litteraturvetaren Valerie Rohy har beskrivit *Fun Home* som ”a case of documentary obsession.”¹⁷ Det kreativa och notoriska användandet av arkivmaterial är ett uttryck för denna besatthet, men också vad gäller tecknandet av personer är korrekt avbildning och likhet av särskild vikt för Bechdel. För att få till rätt perspektiv och kroppsställningar har hon själv intagit de positioner hon vill att hennes figurer ska ha på illustrationerna, fotograferat sig och sedan ritat av fotot. Ett krävande arbetssätt, då det finns runt tusen avritade kroppar i boken.¹⁸ Bechdel har arbetat på samma sätt även i andra verk, och metoden har setts som en viktig del i hur hon närmar sig sin berättelse: hon inte bara skriver och ritat den, hon förkroppsligar den också och låter sin egen kropp bli familjemedlemmar. Hon ”creates a relational space between her past selves and her present selves.”¹⁹ Genom arbetssättet fogar hon ihop sitt dåtida jag med det samtida, vilket stärker upplevelsen av realism.

I en artikel i onlinetidskriften *Literary Hub* beskriver Gabrielle Bellot hur *Fun Home* upplevs både helt sann och samtidigt som en skönlitterär roman. Självbiografiska serieromaner är, skriver hon, ”at once true to life

and distinct from it, as we must convert and curate the images and atmospheres of our memories into sequential images and text.”²⁰ Ett liv är inte automatiskt format som en seriestripp, Bechdel har förvandlat händelser och tankar till på varandra följande bilder med ackompanjerande texter för att anpassa historiska skeenden till serieromanens format. Trots det tvingande i serieformen, trots sanningsanspråk och ett brett men samtidigt hemlighetsfullt källmaterial har det för den serietecknare och skönlitterära författare Bechdel är funnits en stor frihet i skapandeprocessen. Fri från formella etiska krav, men, gissar jag, under stark känslomässig involvering, har Bechdel kunnat välja vad hon vill lyfta fram, välja perspektiv och vad som inte skulle finnas med i boken. Med avundsjuka kan jag konstatera att konstnärens frihet är större än historikerns.

En annan lesbisk dotter berättar om en annan död bögig pappa

När *Fun Home* släpptes hade jag läst Bechdel i ett decennium sedan jag av en slump hittat hennes serieböcker på bokhandeln *Gay's the Word* i London hösten 1996. Bechdel började rita seriestrippar om lesbiska under tidigt 1980-tal och fick dessa publicerade som serien *Dykes to Watch Out For* (DTWOF) i homotidskrifter mellan 1983 och 2008. Den första boken som samlade stripparna släpptes 1986 och den sista, den tolfte i serien, 2008.²¹ Under några år kring millennieskiftet köpte jag böckerna när helst jag kom åt, slukade dem och identifierade mig med figuren Mo, som jag också uppfattade som Bechdels alter ego på grund av vissa utseendemässiga likheter dem emellan. För mig blev DTWOF mer än populärkulturell konsumtion, det blev en speglingsyta, en inspiration och det jag vände mig till när jag behövde känna mig verklig och värdefull. Att dessa berättelser var möjliga att skapa och få utgivna blev för mig ett viktigt bevis för att det var möjligt att leva lesbiskt. I artikeln ”Women on Women: Lesbian Identity, Lesbian Community, and Lesbian Comics” skriver Adrienne Shaw att genom att porträttera en grupp som sällan syns kan serietecknare

”both represent and define lesbian identity and community. They provide a history with which lesbians can identify.”²² Så fungerade DTWOF även för mig. Jag identifierade mig med den konstgjorda världen så till den grad att det nästan kändes som att karaktärerna i DTWOF var verkliga människor, att seriens värld nästan var mer verklig än den värld jag existerade i. Den av Bechdel uppdiktade serievärlden gjorde min levda värld möjlig. Det var mot denna bakgrund av identifikation och känslomässigt stöd jag läste *Fun Home*. Läsningen blev omvälvande.

Alison Bechdel fick alltså först vetskap om sin pappas icke-heterosexualitet efter att hon själv kommit ut som lesbisk för sina föräldrar i ett brev. För min del var situationen den omvända; jag visste att min pappa inte var heterosexuell långt innan jag upptäckte min egen lesbiskhet.²³ När Bechdel överraskades av informationen om hennes pappas homosexuella relationer, överraskades istället min pappa av informationen om att hans livshemlighet i själva verket inte varit så hemlig.

Fyra månader efter att Bechdel kommit ut för sin pappa under våren 1980, dog han. En våldsamt död, som verkar ha lämnat ett slags trauma efter sig. Eller, om jag ska undvika psykologisering, i alla fall obesvarade frågor.

I mars 2004, knappt sex år efter att jag kommit ut för min pappa sommaren 1998 och samtidigt delvis tvingat ut honom ur garderoben, avled han plötsligt i sömnen hemma i sin säng.

Jag fick betydligt längre tid som öppen homosexuell med min pappa än vad Bechdel fick med sin. Tid för samtal och försök till förståelse, där hans möjliga och omöjliga liv och val ibland gjordes begripliga och ibland framstod som just omöjliga i mötet med mina liv och val. Han hade en uppenbar och stark vilja att berätta och dela med sig till mig och i efterhand önskar jag att jag deltagit mer engagerat – en vanlig önskan när någon inte längre finns i livet misstänker jag. En gång, jag minns inte vilket år det var, gav han mig en röd pärm. Han sa att jag kunde läsa det som stod i den, men att det blev lite upprepande mot slutet och att det kunde jag ju hoppa över. Pärmens innehåll var full med handskrivna brev och vykort, insatta i numrerade plastfickor. Alla till pappa, alla från samme man. Det första daterat 14 juli 1960, det sista, med nummer 86, daterat drygt fem

år senare den 30 oktober 1965. Jämmt utspritt är det ett brev ungefär var tredje vecka under dessa år.

Respektens, rädslans eller garderobens tystnad?

Enligt Bechdel tog det sju år att färdigställa *Fun Home*.²⁴ Den omständliga metoden som hon använder sig av har nämnts som orsak till att boken tog den tid den tog. Men kanske finns det andra orsaker? I uppföljaren *Are You My Mother? A Comic Drama*, som kom 2012 och som bland annat handlar om Bechdels relation till sin mamma Helen Bechdel, beskrivs den nervositet och osäkerhet som följde Bechdel under arbetet med *Fun Home*.²⁵ I *Are You My Mother* drömmar och fantiserar Alison om att hon berättar för sin mamma att hon skriver en bok om pappan.

I (mar-)drömmarna och fantasierna leder avslöjandet till stort ogillande.²⁶ Rädslan för hur mamman ska reagera förefaller nästan paralyserande. Alison pratar med en psykolog om sin skrivprocess, säger att för varje mening hon skriver raderar hon två, och ifrågasätter varför hon lägger hälften av sin arbetstid på en bok som hon inte ens vet om den kommer publiceras.²⁷ I de samtal på temat som Alison för med sin mamma och som porträtteras i boken, ifrågasätter Helen inte bara Alisons bokidé utan även memoaren som genre och huruvida sanning verkligen är något att eftersträva.²⁸ Hon säger till Alison att hon är ”on her own” i arbetet med boken om pappan.²⁹ Här synliggörs hur den heterosexuella familjens behov krockar rakt in i Bechdels berättelse.

I en intervju från 2015 säger Bechdel att det var ”monstruöst” av henne att exponera sin familj så som hon gjorde, och att det var modern, en ”förtegen person”, som drabbades hårdast då pappan ju var död.³⁰ Han behövde aldrig oroa sig för att hans dotter skulle outa honom i en bok och för att vänner och främlingar därmed skulle få vetskap om hans hemlighet. Det förefaller däremot Bechdels mamma ha gjort, något som belyser en speciell slags svårighet kring att berätta om garderobsliv. Hur kan andra familjemedlemmars önskemål och viljor hanteras i processen? Hur skriver vi om dödas hemligheter utan att de levande omkring oss skadas?

Förutom de 86 breven i pärmen som min pappa gav mig har jag i min ägo ytterligare ungefär 170 brev och vykort till honom från samme man. Sammanlagt rör det sig om omkring 250 brev skickade under nästan 25 år. De förvaras i en låda som under de 17 år som gått sedan min pappa avled stått nästan helt orörd i olika garderober där jag bott. Jag har inte velat göra mig av med breven, men inte heller vetat vad jag skulle använda dem till. Som historiker med särskilt intresse för individnära material, för upplevelser av ”avvikande” liv och för de samhälleliga normer som formar detta har jag väntat på att rätt tillfälle skulle uppenbara sig då det skulle bli möjligt för mig att studera breven mer ingående och kanske också att använda dem som källmaterial. Men tillfället drar benen efter sig. Rädslan för att sära någon nu levande påverkar. När jag tänker på hur Bechdel beskriver upplevelserna kring berättandet om pappans hemlighet lamlås jag av risken för att det samma ska hända mig och mina närmaste. Kommer också våra (kanske) motstridiga behov av tystnad och berättande, vilka funnits tidigare och möjligen fortfarande finns, drivas in i varandra och krocka?

Tiden och platsen

I en radiointervju som sändes en knapp månad efter att *Fun Home* släppts beskriver Bechdel sin berättelse som en ”longitudinal sociological study of two generations of gay people.”³¹ Hon fortsätter:

My dad came of age a decade before the Stonewall riots, that watershed moment of modern gay history. And I came of age a decade after. And it was extremely different. It was very easy for me to do that when there was a whole movement out there. But for my dad it just wasn't possible. And so, part of what I investigate in the book is how much of that was his historical circumstances, how much of it was his character? If I'd been born 25 years [earlier] would I have made similar decisions? And I... I don't know. I think it took an incredible amount of courage of people to come out in the early sixties. And even though my dad never managed to do that, I still think of him as part of that pre-Stonewall generation. So, I feel

a certain indebtedness to him for making my life possible. Not just in a biological sense, but politically.³²

I intervjun poängterar Bechdel den stora skillnaden mellan att vara homosexuell på 1950- och 60-talen i jämförelse med hur det var från mitten av 1970-talet och framåt. Hon frågar sig om hon hade valt ett liv i garderoben liksom hennes pappa gjorde, eller om hon hade gjort ett annat val. Hon konstaterar att det helt enkelt inte var möjligt för pappan att komma ut på det sätt hon själv gjorde 1980. Samma tema förekommer i boken. I en scen frågar sig Alison om hon hade vågat leva öppet lesbiskt under 1950-talet, eller om hon hade gift sig med en man och sedan liksom sin pappa ”sought succor from my high school students?”³³ Frågan lämnas obesvarad.

Bechdels pappa och min pappa tillhör samma generation, de var födda med tre år mellan sig i mitten av 1930-talet. Bechdel är född 1961. Hon är 16 år äldre än jag och tillhör därför nästan en annan generation. Jag är färgad av min tid och av sådant som hände under de decennier som hann gå mellan Stonewall och att jag kom ut. Föreställningen om ett liv i garderoben, ett liv som deltidslesbisk, är känslomässigt svår att nå för mig. Litteraturvetaren Julia Watson diskuterar hur olika diskurser möts och korsar varandra i *Fun Home* och beskriver hur Bechdel sammanför sin pappas generation med sin egen just genom att placera sig själv i pappans tid och fundera kring vilka val hon själv hade gjort om hon levt då. Watson menar att Bechdel därmed visar hur de positioner som förefaller vara motsatser istället sammanstrålar, hur Bechdel inte berättar en komma ut-historia om en dotter som gör uppror mot en strikt fadersauktoritet utan istället närmar sig honom och erkänner hur hon är som honom.³⁴ Bechdel gör en konkret och nästan traderande jämförelse mellan sitt eget liv och faderns genom att undersöka olikheter vad gäller livsmöjligheter och förändring över tid, lyfta fram likheter i gester och ansiktsuttryck och samtidigt ställa frågor om skiftande valmöjligheter. Jag upplever detta som en slags förlåtande handling. En handling som enar över generationsgränserna. En handling som kommer ur en tacksamhetsskuld? Bechdels belysande av likheter och olikheter gör pappan, hans val och hans

garderobsliv förståeliga inte bara för henne själv utan även för mig som läsare.

I förordet till *Modern Homosexualities: Fragments of Lesbian and Gay Experiences* skrev Kenneth Plummer år 1992:

Homosexuality is not what it used to be. In scarcely a quarter of a century, same-sex experiences in the Western world have been ruptured from the simplified, unified, distorting, often medical, frequently criminal, always devalued categories of the past. Instead, they have increasingly become a diverse array of relational, gendered, erotic, political, social, and spiritual experiences, difficult to tame and capture with restrictive and divisive labels.³⁵

Plummer lyfter fram den befriande förändring som skedde från andra hälften av 1960-talet fram till början av 1990-talet. Från förenklande och nedvärderande kategoriseringar till en mångfald av upplevelser, svåra att tämja och fånga. Under dessa tjugofem år, eller i Bruce Bechdels fall under delar av dessa tjugofem år, levde våra fäder sina garderobsliv på var sin sida av Atlanten. Ungefär samtidigt som Alison Bechdel upptäckte sin lesbiskhet och kom ut för sina föräldrar, någonstans i mitten av de tjugofem åren, föddes jag. När Bruce Bechdels liv tog slut fortsatte våra tre andra. Jag blev så småningom en tonåring som tyckte hon var heterosexuell tills hon plötsligt inte var det, min pappa fortsatte sin tillvaro mer eller mindre helt i garderoben och Alison Bechdel levde som öppen lesbisk i en storstad, hundratals mil bort i ett annat land. Jag kan konstatera att Plummers bok, skriven i en brittisk kontext under tidigt 1990-tal, ligger både tidsmässigt och geografiskt nästan mittemellan Bechdels och min egen komma-ut situation.

Tystnadens sprickor

Precis i slutet av *Fun Home* förekommer en scen som utspelar sig under Bruces sista månader i livet, när han känner till sin dotters lesbiskhet och också vet att hon vet att han inte är heterosexuell. Bilderna är nästan

identiska och små, mindre än andra i boken. På ett uppslag får tjugofyrarutor plats. Alison och Bruce sitter bredvid varandra i en bil, Bruce vid ratten, stirrandes rakt fram när han berättar om sina upplevelser med andra män. Han säger att han hade sin första erfarenhet när han var fjorton år, och att han som barn ”really wanted to be a girl” och brukade klä sig i ”girls’ clothes”. Alison tittar på sin pappa och svarar att hon ”wanted to be a boy! I dressed in boys’ clothes! Remember?”³⁶ Här möts deras erfarenheter även om deras blickar inte gör det och likheterna framträder än en gång. Men likheternas baksida framträder också. För det som alla – läsaren, Alison och Bruce – är medvetna om, är att det var han – Bruce – som misstuckte när barnet Alison ville klä sig annorlunda, mer ”maskulint”, mindre uppenbart heterosexuellt. Det var han, och inte i första ledet en heterosexuell oförstående omvärld, som i sin strävan efter att upprätthålla bilden av en perfekt familj inte accepterade Alisons normbrytande beteende.³⁷ Här porträtteras en intergenerationell upplevelse, som blev styrd av rädsla och normativa förväntningar i en situation där det motsatta i en ideal värld hade kunnat få finnas. Men det som borde fått vara möjligt för Alison blev omöjliggjort och Bruces vilja att kompensera för och dölja det egna avvikandet blev medskapande i en strängt normföljande familj.

I inledningen till Historisk Tidskrifts specialnummer om sex skriver Tommy Gustafsson och Jens Rydström:

Det är något egendomligt med sex. Så lustfyllt och så skamligt. Så reglerat och så obändigt. Så lekfullt och så allvarsamt. Oavsett om det sexuella förtrycks och förtigs eller om det hålls fram och exponeras fyller det människolivet och är en källa till glädje och bekymmer över generationerna.³⁸

De personliga och de politiska aspekterna av sex och sexualitet framstår här i sitt koncentrat. Jag uppfattar det som att glädjen och bekymren över generationerna för många kanske handlar om upplevelser av ett tvingande socialt arv eller normativa könsroller, eller kanske utgörs av en nästan historisk-filosofisk tanke, möjligtvis undermedveten, om hur människors sexuella livsmöjligheter förändrats över tid. För mig själv, och möjligtvis

även för Bechdel och för andra som delar liknande familjsituationer, kan glädjen och bekymren över generationerna däremot ligga på ett mer vardagligt närvarande plan. I familjer som våra, där balansgången mellan frigörelse och förtryck fallit olika ut för olika familjemedlemmar, är det lätt hänt att det uppstår ett slags låst läge. Bechdel visar en aspekt av detta i bilder där Bruce upprätthåller en heteronormativitet, exempelvis genom att feminisera barnet Alison. För egen del ledde det låsta läget till att jag inte berättade för min pappa om min lesbiskhet förrän det var oundvikligt. Anledningen var att jag visste att när jag kom ut för honom skulle jag också vara tvungen att avslöja att jag kände till hans hemlighet. Hur tar man ett sådant beslut? Hur bestämmer man att nu är tiden redo för att avslöja en annan människa, en nära familjemedlem?

Min pappa kom självmant aldrig helt ut. Inte för de andra, inte i den straighta världen. Han valde att förbli i garderoben, men vi fick tid att tillsammans samtala om våra liv och om våra olika och lika erfarenheter. Det uppstod sprickor i tystnaden. Brevet, sparade under nästan ett halvt sekel, togs fram. Att visa och berätta blev en möjlighet när igenkänningen var uttalad. Den intergenerationella förståelsen ledde inte bara till läkande, respekt och (själv-)acceptans – det vill säga förändring på ett personligt plan. Den ledde även till att en berättelse berättades vilken i sin tur, nu när jag skriver detta och kanske även framåt i tiden skriver mer, möjliggör att fler perspektiv kan fogas till historieskrivningen om ickeheterosexuellt liv under det svenska 1900-talet. Historikern i mig konstaterar att det handlar om angelägna perspektiv som inte bör undanhållas, men som väcker frågor om etik och som därför inte är helt enkla att hantera. Läsningen av *Fun Home*, och de paralleller till mitt eget liv jag hittat i den, har för mig personligen varit viktig del i detta, som en slags föregångare och inspiration framåt. På liknande sätt som DTWOF inspirerade och validerade ett yngre jag inspirerar och validerar *Fun Home* mig i den tanke- och skrivandeprocess som de 250 kärleksbrevet initierat och som jag nu befinner mig i.

I *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds* skriver Plummer att berättelser och narrativ är beroende av att det finns gemenskaper och grupper av människor som *skapar* och som *lyssnar på* sådana berättelser. I förlängningen av detta konstaterar han att den

homosexuella frigörelsekampen varit beroende av ”lesbian and gay stories”.³⁹ Plummer definierar inte gränserna för dessa ”stories”, men jag läser det som att han här avser berättelser som endast i liten grad, eller inte alls, silats genom omvärldens ögon. Berättelser som skiljer sig från de vi hittar i domstolsprotokoll, polisrapporter och även i medialt material. Härmed blir ansvaret för att de 250 kärleksbrev som källmaterial används på ett riktigt sätt mycket kännbart. Jag förstår att en samling kärleksbrev som skickades från en man till en annan inte är ett källmaterial som står fritt från påverkan av de oförstående andra. Normer pressar åt alla håll. De styr och ställer i våra liv, och de röjer runt också med våra allra mest privata berättelser. Men ändå – berättelser som stammar från och handlar om människors ickeheterosexuella erfarenheter och liv är avgörande för frigörelsekampen. Det skriver Plummer, och det är också något närvarande i mitt eget liv, något jag känt och känner i mitt innersta och kanske anledningen till att jag bevarat breven och burit dem med mig i snart tjugo år? Ansvaret för att berättande ska kunna bli en frigörande faktor är tredelat. Vi måste berätta och vi måste lyssna. Men innan dess måste vi också möjliggöra berättande. Tystnader får följder, och berättande och berättandets gränsbrytande aktiviteter får det också – på personliga och politiska plan.

Slutnoter

-
- ¹ Kenneth Plummer, *Documents of life 2* (London: SAGE, 2001), 78.
- ² Svante Norrhem, Jens Rydström och Hanna Winkvist, *Undantagsmänniskor: En svensk HBT-historia* (Stockholm: Norstedts akademiska förlag, 2008), 124ff; Matilda Svensson, ”...och sedan gick det fort att ändra...”: Ockupationen av Socialstyrelsens trappa 1979”, *lambda nordica* 7, nr 4 (2001): 32–43.
- ³ Andréaz Wasniowski, *Den korrekta avvikelser: Vetenskapsanvändning, normalitetssträvanden och exkluderande praktiker hos RFSL, 1950–1970* (Umeå: Förlaget Holzweg 2007), 83. Se även Vibeke Nissen och Inge-Lise Paulsen, ”Handling gi'r forvandling: Klip af homobeveægelsesernes historie i Danmark”, *lambda nordica* 6, nr 2–3 (2000): 9–41; Nils Weijdegård, ”Kampen som förändrar: Svenska bögar och lesbiska under efterkrigstiden”, *lambda nordica* 6, nr 2–3 (2000): 67–86; Göran Söderström, ”Bildandet av RFSL”, i *Sympatiens hemlighetsfulla makt. Stockholms homosexuella 1860-1960*, red. Göran Söderström (Stockholm: Stockholmia, 1999), 630–677.
- ⁴ Lena Lennerhed, ”Rätten att vara annorlunda: Homosexualitet i sextioalets debatt”, i *Homo i folkhemmet: Homo- och bisexuella i Sverige 1950–2000*, red. Martin Andreassons (Göteborg: Alfabeta, 2000), 132.
- ⁵ Homosexuella kvinnor förekommer i ytterst liten del av fallen i denna typ av material, det är män som har sexuella kontakter med andra män som totalt dominerar. Under sex decennier, från 1880 till 1944 drogs endast tio kvinnor, men 2000 män, inför rätta. Se Jens Rydström, ”Sweden 1864-1978: Beasts and Beauties”, i *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia, 1842–1999*, red. Jens Rydström och Kati Mustola (Amsterdam: Aksant, 2007), 197. I sin avhandling visar Sara Edenheim att tystanden om lesbiska inte endast finns i rättsmaterial utan även i statliga utredningar 1935–2001, se Sara Edenheim, *Begärets lagar: Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi* (Eslöv: Symposion 2005), 237f.
- ⁶ Elizabeth Lapovsky Kennedy, ”Telling Tales: Oral History and the Construction of pre-Stonewall Lesbian History”, i *The Oral History Reader*, andra utgåvan, red. Robert Perks och Alistair Thomson (London: Routledge, 2006), 271–282.
- ⁷ Alison Bechdel, *Fun Home: A Family Tragicomic* (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2007).

-
- ⁸ Alison Bechdel, "Blog", <https://dykestowatchoutfor.com/tour-de-france/> (hämtad 1 oktober 2021).
- ⁹ Alison Bechdel, *Husfrid: en tragikomisk familjeberättelse*, översatt av Caroline Åberg (Stockholm: Galago 2009).
- ¹⁰ "The 100 best books of the 21st century", *The Guardian*, 21 september, 2019.
- ¹¹ Kulturhuset stadsteatern, "Arkiv evenemang, Fun Home", https://tkk.kulturhusetstadsteatern.se/arkiv/arkiv_eve.php?id=5349 (hämtad 8 oktober 2021).
- ¹² Jag följer andra forskares sätt att skilja på den verkliga Alison Bechdel, och romanernas, och kallar därför personen i böckerna för enbart Alison och författaren för (Alison) Bechdel.
- ¹³ Det är oklart hur Bruce själv identifierade sig och han omnämns ofta som just homosexuell, men i en intervju säger Bechdel att han möjligtvis var bisexuell. Lynn Emmert, "The Alison Bechdel Interview", <https://www.tcj.com/the-alison-bechdel-interview/> (hämtad 14 oktober 2021).
- ¹⁴ Bechdel, *Fun Home*, 27. se även "Alison Bechdel's Family Life?", National Public Radio, 6 juli, 2006, <https://www.npr.org/transcripts/5489007?t=1633434221293> (hämtad 6 november 2021).
- ¹⁵ Héléne Tison, "Loss, Revision, Translation: Re-Membering the Father's Fragmented Self in Alison Bechdel's Graphic Memoir Fun Home: A Family Tragicomic", *Studies in the Novel* 47, nr 3 (2015).
- ¹⁶ Valerie Rohy, "In the Queer Archive: Fun Home", *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 16, nr 3 (2010), 341; Julia Watson, "Autographic Disclosures and Genealogies of Desire in Alison Bechdel's Fun Home", *Biography* 31, nr 1 (2008), 41.
- ¹⁷ Rachel Cooke, "Fun Home creator Alison Bechdel on turning a tragic childhood into a hit musical", *The Guardian*, 5 november, 2017, <https://www.theguardian.com/books/2017/nov/05/alison-bechdel-interview-cartoonist-fun-home> (hämtad 8 november 2021); Rohy, "In the Queer Archive", 341.
- ¹⁸ Watson, "Autographic Disclosures", 37.
- ¹⁹ Anne Rügge-meier, "'Posing for all the characters in the book': the multimodal processes of production in Alison Bechdel's relational autobiography", *Journal of Graphic Novels and Comics* 7, nr 3 (2019), 260.

-
- ²⁰ Gabrielle Bellot, "How Alison Bechdel Understands Her Life as Fiction", *Literary Hub*, 26 juni, 2019, <https://lithub.com/how-alison-bechdel-understands-her-life-as-fiction/> (hämtad 1 oktober 2021).
- ²¹ Alison Bechdel, "Books", <https://dykestowatchoutfor.com/dtwof-books/> (hämtad 1 oktober 2021).
- ²² Adrienne Shaw, "Women on Women: Lesbian Identity, Lesbian Community, and Lesbian Comics", *Journal of Lesbian Studies* 13, nr 1 (2009), 89.
- ²³ Jag väljer här att kalla min pappa "inte heterosexuell" snarare än homo- eller bisexuell. Detta då jag är osäker på hur han själv såg på sin identitet.
- ²⁴ Cooke, "Fun Home creator Alison Bechdel".
- ²⁵ Alison Bechdel, *Are You My Mother? A Comic Drama* (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2012).
- ²⁶ Bechdel, *Are You My Mother?*, 6–9, 248–251.
- ²⁷ Bechdel, *Are You My Mother?*, 18, 70.
- ²⁸ Bechdel, *Are You My Mother?*, 198–203.
- ²⁹ Bechdel, *Are You My Mother?*, 9.
- ³⁰ Cooke, "Fun Home creator Alison Bechdel".
- ³¹ "Alison Bechdel's Family Life?", NPR.
- ³² "Alison Bechdel's Family Life?", NPR.
- ³³ Bechdel, *Fun Home*, 108.
- ³⁴ Watson, "Autographic Disclosures", 42.
- ³⁵ Kenneth Plummer, *Modern Homosexualities: Fragments of Lesbian and Gay Experiences* (Abingdon-on-Thames: Routledge, 1992), xiii.
- ³⁶ Bechdel, *Fun Home*, 219–223.
- ³⁷ Olga Michael, "Queering the Family, Reclaiming the Father: Proustian Evocations in Alison Bechdel's Fun Home." *Biography* 43, nr 2 (2020), 432.
- ³⁸ Tommy Gustafsson och Jens Rydström, "Den goda sexualiteten", *Historisk Tidskrift* 129, nr 3 (2009), 355.
- ³⁹ Kenneth Plummer, *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds* (Milton Park: Taylor & Francis Group, 1994), 145.

Matilda Svensson Chowdhury är FD i historia och lektor i socialt arbete med inriktning mot funktionshinderområdet vid Malmö universitet. Hennes forskning berör livsmöjligheter för människor som på olika sätt inte uppfyller samhällets normativa förväntningar.